

УРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ, ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ І ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В НАВЧАЛЬНІЙ, НАУКОВІЙ, ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлено проблеми врахування індивідуальних особливостей та потенційних можливостей студентів-філологів, майбутніх учителів української мови та літератури і їх реалізація у навчально-виховній та науковій діяльності; роль професорсько-викладацького колективу факультету у створенні належних умов для самореалізації студента.

Ключові слова: *індивідуальні особливості, потенційні можливості, студенти-філологи, навчально-виховна й наукова діяльність, умови самореалізації студента.*

В статье освещена проблема индивидуальных особенностей и потенциальных возможностей студентов-филологов, будущих учителей украинского языка и литературы и их реализация в учебно-воспитательной и научно-исследовательской деятельности, а также роль профессорско-преподавательского коллектива факультета в создании надлежащих условий для самореализации студента.

Ключевые слова: *индивидуальные особенности, потенциальные возможности, студенты-филологи, учебно-воспитательная и научно-исследовательская деятельность, условия для самореализации студента.*

The article throws light upon the problem of individual features and creative potential of students of Philology who are going to be teachers of the Ukrainian language and literature. The realization of this potential in education and research activities is described. The department teachers' role in creating proper conditions for students' self-realization is defined.

Key words: *individual features, creative potential, students of philology, education and research activities, conditions for students' self-realization.*

Постановка проблеми. Уходження України в європейський освітній простір, приєднання до Болонського процесу висуває перед вищими навчальними закладами завдання вдосконалення навчального процесу так, щоб з метою побудови нової моделі професійної підготовки студентів, зокрема філологів, максимально враховувалися особистісні якості

студентів – їх індивідуальні особливості та потенційні можливості.

Аналіз актуальних досліджень. Відомі на сьогодні публікації мають загальнотеоретичний характер і не містять конкретних рекомендацій щодо підготовки філологічних кадрів з урахуванням їх індивідуальностей. І все ж таки питання взаємодії компонентів навчального процесу з урахуванням особистісних якостей студентів, що становить наукову основу побудови моделі професійної підготовки майбутнього вчителя та шляхи їх вирішення, висувають учені-педагоги В.І. Євдокимов, І.А. Зязюн, О.М. Пехота, І.Ф. Прокопенко, С.Д. Смирнов та ін.

Мета статті – висвітлити проблеми врахування індивідуальних особливостей та потенційних можливостей майбутніх учителів української мови та літератури; визначити роль професорсько-викладацького колективу факультету у створенні належних умов для самореалізації студента.

Виклад основного матеріалу. Із метою максимального врахування індивідуальних особливостей та потенційних можливостей студентів викладачі кафедр факультету забезпечують диференційований підхід, здійснюючи його перш за все під час розробки індивідуальних завдань.

Для вияву рівня мовознавчої та літературознавчої компетентності студентів викладачі кафедр починають навчальний рік із тестування. Індивідуальні завдання, що потребують найбільшого творчого ресурсу, доручаються тим студентам, які виявили найбільш високий рівень компетентності й здобули відповідний рейтинг. Студенти, які мають високі базові знання, залучаються до виконання таких індивідуальних завдань, як:

- підготовка і презентація частини нової інформації під час лекційних занять, на семінарських, практичних і лабораторних заняттях;
- презентація нової інформації під час навчальних екскурсій (для молодших курсів), на засіданнях наукових гуртків;
- інтерпретація наданої викладачем інформації під час лекційних занять, що має характер додаткового роз'яснення матеріалу для решти студентів із наведенням конкретних прикладів, що ілюструють пояснення;
- ведення діалогу з викладачем за матеріалами лекції під час її викладу з метою систематизації отриманої інформації шляхом формулювання чіткої відповіді на поставлене запитання;
- підготовка рефератів за матеріалами додаткової літератури.

Кафедри спрямовують свою діяльність на розвиток у студентів здатності здійснювати самоосвітню діяльність, організовувати її, надавати їй нової якості – від репродуктивного рівня до рівня творчого. Так, на кафедрах діють чіткі графіки індивідуальних консультацій, на яких студенти отримують допомогу викладачів у процесі підготовки рефератів, курсових та дипломних досліджень. Під час педагогічної практики запроваджені дні

методичних консультацій з викладачами-керівниками, які супроводжують бригади студентів у базових школах. Із метою забезпечення продуктивності таких зустрічей студент повинен підготуватися, підібрати літературу, визначитися з питаннями, що є пріоритетними. Такий формат консультацій дозволяє гармонійно поєднати самостійну діяльність студента з роботою під керівництвом викладача, а також виявити потенціал окремого студента і, за потреби, провести корекційну роботу.

Специфіка підготовки філолога полягає в тому, що формування його професійних якостей у процесі вивчення навчальних дисциплін відбувається за оптимального співвідношення індивідуальних і колективних форм організації процесу навчання, а також репродуктивних і творчих завдань (останні безпосередньо пов'язані з розкриттям потенційних можливостей студентів на фоні індивідуальної діяльності). Так, у контексті вивчення окремих тем із курсу «Усна народна творчість», «Діалектологія», «Літературне краєзнавство», «Основи реклами», «Історія театру», «Літературно-художня критика», «Методика викладання української мови та літератури», «Теорія і практика перекладу» актуальними стають форми навчальної діяльності, які передбачають і дослідницький, і творчий компонент з урахуванням індивідуальних та колективних завдань, коли викладач постійно дбає про максимальну насиченість занять проблемними ситуаціями, що вимагають нетрадиційного підходу, креативного мислення. Це такі завдання, як: підготовка презентації освітнього видання, репортажу з історії літературного життя Харкова, звіту з діалектологічної практики з відповідною паспортизацією джерел, відтворення фрагменту українського свята з дотриманням автентики, написання рецензії на спектакль із урахуванням здобутків театральної критики, підготовка та оприлюднення рецензії на книги українських авторів – учасників літературного процесу останнього десятиліття та ін.

Ураховуючи потенційні можливості студента та його індивідуальні особливості, окрему увагу педагогічний колектив факультету приділяє науково-дослідницькій діяльності студента. Активізацію такої роботи студентів на факультеті забезпечує її скоординованість із навчальними та робочими планами.

Завдання науково-дослідницької роботи студентів, які окреслює професорсько-викладацький колектив українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, є такими:

- набуття практичних навичок дослідження мовних явищ та фактів літературного життя;
- поглиблення та систематизація теоретичних знань з мово- та літературознавства;

- оволодіння методикою наукових досліджень;
- розвиток навичок самостійної творчої пошукової роботи;
- підвищення наукової активності студентів;
- інтелектуальний і духовний розвиток особистості як шлях до самореалізації та самовизначення.

Отже, основоположними принципами становлення індивідуального підходу до студента з урахуванням потенційних можливостей у навчальному процесі є особистісно-зорієнтована система навчально-наукової діяльності, послідовна мотивація саморозвитку, формування наукової культури в контексті системи наукових напрямів та заходів.

Магістральним завданням усіх напрямів та заходів, визначених системою наукової діяльності студентів, є формування у них усвідомлення престижу наукової роботи та настанови на самостійний науковий пошук як органічний чинник професійної діяльності вчителя.

Молодь факультету схильна до наукових досліджень, закріплена за досвідченими викладачами та об'єднана в наукові гуртки. Продуктивною формою позааудиторної наукової роботи є проблемні групи (5 – 10 чол.), доробок яких дозволяє забезпечити функціонування секцій на студентських конференціях. Це: лінгвістика (професори С.І. Дорошенко, Л.А. Лисиченко, О.А. Олексенко, доценти Т.В. Беляєва, В.М. Терещенко, О.В. Ткач, І.В. Тимченко, В.Б. Яковлева), літературознавство (професори І.С. Маслов, Л.В. Ушкалов, доценти Г.І. Хоменко, Р.В. Мельников, Н.М. Левченко, О.А. Чередніченко, старші викладачі О.В. Варенікова, О.В. Муслієнко), журналістикознавство (доцент К.Ю. Голобородько, ст. викл. О.М. Савченко), гендерні лінгвістичні дослідження (доцент О.А. Малахова), студії з вивчення української мови та літератури з використанням інтерактивних методів навчання (доценти О.О. Маленко, Ю.М. Лебеденко, ст. викл. В.Ф. Саган), компаративістська літературознавча студія (доцент Г.І. Хоменко) та ін. Мета діяльності таких секцій – ґрунтовне системне вивчення окремих питань наукової галузі, опанування принципів та методів, апробування методологій та теоретичних розробок окремих наукових шкіл, що в подальшому може бути реалізовано в самостійній педагогічній діяльності.

Виховна робота на факультеті проводиться згідно з вимогами керівних документів та відповідно до навчально-виховного процесу, на основі системного підходу та з урахуванням індивідуальних особливостей і потенційних можливостей студентів щодо вирішення завдань педагогічного, морального, правового, естетичного та фізичного виховання з метою формування національно свідомої, високоморальної, культурної особистості.

Навчально-виховний процес на факультеті підпорядковується не лише прагматичним завданням – виплекати професійно компетентного словесника-україніста, а й має значно благороднішу мету – формування сучасного, культурного, цивілізованого вчителя, який раціонально усвідомлює такі пріоритети, як державність, нація, державна мова, національна історія, культура тощо.

Колектив факультету переймається розвитком творчих здібностей студентів – сьогодні констатуємо, що плідно працюють і постійно користуються увагою студентів поетична студія «Простір смислу» (керівник – Н.І. Погорелова), дискусійний клуб «АІС» (адепти інтелектуальної свободи) (керівник – доц. Г.І. Хоменко), а також команда КВК, театр читця. Студенти факультету – учасники університетського хору народної пісні.

Така діяльність сприяє формуванню навичок спілкування, опануванню методики організації гурткової роботи, про що свідчать відомості зі шкіл, де сьогодні працюють наші випускники не тільки учителями-філологами, але й організаторами з виховної роботи (Ю.М. Петряєва (ЗОШ №124), Н.І. Гончаренко (Утківська ЗОШ), Л.О. Касьяненко (Покотилівська ЗОШ)) та ін.

На факультеті традиційно відзначаються дні української писемності, рідної мови, слов'янської писемності, ювілейні дати, пов'язані з іменами вчених-філологів. Щороку проводяться наукові читання до дня народження Г. Сковороди та Г. Квітки-Основ'яненка. Уже чверть століття на факультеті проводиться тиждень Тараса Шевченка.

Щодо інтернаціонального виховання, значну роботу проводять викладачі-полоністи: В.Ф. Саган (традиційний щорічний фестиваль шедеврів польського кіно), Я.В. Василенко (свято польської поезії). Студенти стають як організаторами, так і ведучими цих заходів.

Формуванню духовно багаті особистості сприяють і щорічні вересневі зустрічі із митцями пера Харківщини, на яких свої твори презентують і студенти факультету.

На факультеті акцентується увага на вихованні патріотично налаштованої особистості. У цьому сенсі особливої значимості набуває народознавчий аспект. Ознайомлення з народними традиціями, обрядами продовжується поза аудиторіями – демонстрація обрядів як допуск до підсумкової атестації з усної народної творчості, лекція-концерт з історії народної пісні, Різдвяні щедрування, свято Масляної, екскурсії знаковими місцями Харкова, області та всієї України.

Екскурсійна діяльність здійснюється не спонтанно, а цілеспрямовано, за визначеною системою та з урахуванням побажань студентів. Лише

протягом цього навчального року вони побували на різнопланових екскурсіях: фахові екскурсії (книжкова фабрика імені Фрунзе, видавництво «Глобус», музей весілля (с. Будище, Полтавська область), музей гончарства (с. Опішня, Полтавська обл.) краєзнавчий музей з майстер-класом із гончарства та виготовлення витинанок (м. Валки), обласний архів, Харківський літературний музей та ін.).

Результати таких поїздок оприлюднюються в університетській газеті «Учитель», у тематичних фотовиставках «Мандруйте з нами, мандруйте, як ми, мандруйте цікавіше за нас» та в документальних фільмах, із яких формується факультетська відеотека. Студенти набувають практичного досвіду організації екскурсій, який зможуть застосувати під час майбутньої професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, багатопланова діяльність професійно-викладацького колективу українського мовно-літературного факультету ім. Г.Ф. Квітки-Основ'яненка здійснюється з урахуванням особистісних якостей студентів і спрямована на формування професійної свідомості, самодисципліни і внутрішньої організації майбутнього вчителя-філолога як творчої індивідуальності.

Подальшого дослідження потребують проблеми врахування індивідуальних особливостей та потенційних можливостей студентів-філологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І. Сучасні педагогічні технології в підготовці вчителів: Навч. посібник / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. Харків: Колегіум, 2008.
2. Зязюн І. Технологія освіти як історична неперервність / І. Зязюн // Неперервна педагогічна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1.
3. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технології / О.М. Пехота // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000.
4. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. – М.: Аспект пресс, 1995.